

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA 2 (P2)

PUDUNGWANA 2012

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 70

Memorandamo ona o na le maqephe a 26.

TATAISO HO BATSHWAYI:

- Maemong ao motshwayi a fumanang mohlahlobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, motshwayi a tshwaye feela karabo ya pele.
- Haeba mohlahlobuwa a arabile dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona ho Karolo ya D (ho Puo ya Tlatsetso ya Pele), motshwayi a tshwaye feela dipotso tse pedi tsa pele.
- Maemong ao mohlahlobuwa a nehelaneng ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse mme ya bobedi yona e nepahetse, motshwayi a tshwaye karabo ya pele, mme a flohele e latelang.
- Ha dikarabo di nomorilwe ka tsela e fosahetseng, motshwayi a tshwaye a ipapisitse ka memorandamo.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o amang moelelo, motshwayi a fosise karabo e jwalo, empa haeba mopeleto o sa ame moelelo karabo e jwalo e tshwauwe e nepahetse.
- *Mofuta wa potso tse telele* (ya moqoqo): Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase (kgutshwane) ho palo ya mantswe e behilweng, motshwayi a se behe kotlo hobane mohlahlobuwa o se a ntse a ipehile boemong bo bobo. Athe haeba moqoqo o le molelele haholo, motshwayi a tshwaye ho feta moedi wa palo ya mantswe a behilweng ka mantswe a 50 (*mongolo o ngolwang ka ho takalatsa*), mme a se tswela pele ho tshwaya karolo e latelang moo.
- *Mofuta wa dipotso tse kgutshwane*: Haeba mohlahlobuwa a sa sebedisa matshwao a puo a supang qotso (di-a-bulwa-di-a-kwalwa) moo ho lokelang, motshwayi a se behe kotlo.

Tshebediso ya Puo

Sebopelo, tlhophiso ya mehopolole le nehelano e nang le neheletsano e momahaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, setaele le sehalo tse sebedisitsweng ka nepo temeng.

Mohlahlobuwa a abelwe matshwao tjena bakeng sa puo:

- ha mohlahlobuwa a sa hlahisa makgabane/dihlomo/dibetsa ho hang **(0)**, ha a abelwe letshwao ho hang bakeng sa puo
- ha mohlahlobuwa a hlahisitse sehloho/sebetsa se le seng **(1)** a abelwe letshwao le le leng **(1)** bakeng sa puo
- ha mohlahlobuwa a hlahisitse dihloho/dibetsa tse pedi **(2)** a abelwe matshwao a mabedi **(2)** bakeng sa puo
- ha mohlahlobuwa a hlahisitse dihloho/dibetsa tse thara **(3)** kapa ho feta, a abelwe matshwao a mane **(4)** bakeng sa puo.

Ha mohlahlobuwa a hlahisitse makgabane a fetang a mararo (3) motshwayi a bale karabo kaofela, mme a bontshe ka letshwao (✓) dintlheng karabong yohle moo mohlahlobuwa a fositseng teng motshwayi a bontshe ka letshwao (X).

Dintlha tse tadingwang	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	6	Dik. =

Puo	4	P:=
-----	---	-----

Ho elwe hloko hore nehelano e lokela ho hlalisoa sebopelohong sa moqoqo, mme sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le **selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo**. Le ha nehelano e radilwe ka tsela ena, moqoqo o tlameha ho hlalisoa ka tsela e supang kgokahano.

Ha motshwayi a se a badile nehelano ya mohlalobuwa, a abele mohlalobuwa matshwao. Matshwao a ajwa ka ho lekanyetsa nehelano ya mohlalobuwa. Motshwayi o lokela ho sebedisa ruburiki e leqephele le latelang bakeng sa ho aba matshwao. Tekanyetso e etswa ka ho beha kapa ho bekga mosebetsi (nehelano) wa mohlalobuwa ka ho o beha kgatong e itseng (kgato ya 1 ho isa kgatong ya 7) ruburiking. Kgato e nngwe le e nngwe e na le tthaloso, mme tthaloso e itshelehile makgetheng a mabedi e leng dikahare le tshebediso ya puo. Motshwayi a ele hloko hore kgato eo a e kgethileng ha a lekanyetsa, tthaloso ya yona e lokela ho tsamaellana le mosebetsi (ditaba) wa mohlalobuwa ya lekanyetswang. Matshwao a bontshitswe qetellong ya kgato e nngwe le e nngwe. Motshwayi a ele hloko hore makgetha ana a mabedi a hokahantswe, mme a lokela ho nkuwa e le ntho e le nngwe (ho ya ka ruburiki) ho lekanyetswa moqoqo wa mohlalobuwa.

Qetellong ha motshwayi a se a nehelana ka matshwao a sebedise senotlolo sena se latelang ho bontsha kabo ya hae ya matshwao:

Dintlha tse tadingwang	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	25	Dik. =
Sebopeho le Puo	10	S/P =
Matshwao ohle	35	

KAROLO YA A, B LE YA C: RUBRIKI YA HO LEKANYETSA MOFUTA WA POTSO E TELELE (YA MOQQOQO) PALENG LE TSHWANTSHISONG – PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

Makgetha a ho lekanyetsa	Kgato ya 7 E babatsehlang	Kgato ya 6 Phihlelo e kgabane	Kgato ya 5 Phihlelo e ntle	Kgato ya 4 Phihlelo e mahareng	Kgato ya 3 Phihlelo e fofo	Kgato ya 2 Karolwana feela	Kgato ya 1 Ha ho phihlelo
DIKAHARE: - Kutlwisiso ya potso/ sehlooho; botebo ba utullutsweng ka botlalo. - Tshakatsheko ke e ba- batsehlang: o tshhehetsa ditaba tsa hae ka dintlha tsa mofuta e fapaneng, mme di tshhehetswa ho tswa bukeng. - Tshakatsheko ya hae e paka le ho supa kutlwisiso e tebileng ya potso le ya mofuta ona wa sengolwa.	80%–100% - Sehlooho se hlalosa ka botebo, dintlha tsohle di utullutsweng ka tekano. - Tshakatsheko ke e ba- batsehlang: o tshhehetsa ditaba tsa hae ka dintlha tsa mofuta e fapaneng, mme di tshhehetswa ho tswa bukeng. - Tshakatsheko ya hae e paka le ho supa kutlwisiso e tebileng ya potso le ya mofuta ona wa sengolwa.	70%–79% - Sehlooho se hlalosa ka bokgabane, dintlha tsohle di utullutsweng ka tekano. - Tshakatsheko e hlalositse ka bokgabane o nehlana ka dintlha tsa mofuta e fapaneng, mme di tshhehetswa ho tswa bukeng. - Tshakatsheko ya hae e paka le ho supa kutlwisiso e tebileng ya potso le ya mofuta ona wa sengolwa.	60%–69% - Sehlooho se hlalosa ka tsela e supang kutlwisiso, mme dintlha di utullutsweng hantle. - Tshakatsheko e hlalositse ka tsela e batlang e anetse; empa tse ding tsa dintlha di haelwa ke sefutho se hlokehlang bakeng sa ho matlafatsa moelelo. - Tshakatsheko ya hae e na le bopaki bo itseng bo supang kutlwisiso ya potso le ya mofuta ona wa sengolwa.	50–59% - Sehlooho se hlalositse ka tsela e kgotsofatsang le ha e se dintlha tsohle tse utullutsweng ka botlalo. - Tshakatsheko e hlalositse ka tsela e batlang e kgotsofatsa; mona le mane ho hlalositse dintlha tse ntle bakeng sa ho matlafatsa moelelo. - Dintlha boholo di tshhehetswe le ha bopaki e se bo kgodisang hakaalo ka nako tsohle; ho bonahala a na le kutlwisiso ya motheo ya sengolwa sena.	40–49% - Ho etswa boiteko bo mahareng ba ho hlalosa sehlooho; dikarabo tsa hae ke tse tswaelihileng feela. - Tshakatsheko e supa kutlwisiso e haelang ya potso; ditaba tsa hae ha di kgodise hakaalo; tshetso ke e seng kae feela ho tswa sengolweng. - Tshakatsheko ya hae e na le bopaki bo supang a se na kutlwisiso ya motheo ya mofuta ona wa sengolwa mmoho le ya potso.	30–39% - Sehlooho se hlalosa ka tsela e bontshang kutlwisiso e fokolang haholo. - Tshakatsheko e na le kgaello e kgolo; dibakeng tse ding ho na le phetapheto ya dintlha ha tse ding di tswile lekoteng. - Tshakatsheko e bontsha kutlwisiso e sa tebang; mme nqa tse ding ho na le ditlhaloso tse fosahetseng.	0–29% - Karabo ya hae e tsamaelana hanyane le potso, le ha di sa utlwisisehe kapa di tswile lekoteng. - Tshakatsheko e supa boiteko bo fokolang ba ho araba potso. Dintlha tse seng kae tse nepahetseng ha di a tshhehetswa ho tswa sengolweng. - Ho entswe boiteko bo fokolang ba ho araba potso. Tse ding tse mma-lwa tse nepahetseng ha di a tshhehetswa ho tswa sengolweng.
MATSHWAO A 25	20–25	17½–19½	15–17	12½–14½	10–12	7½–9½	0–7

Makgetha a ho lekanyetsa	Kgato ya 7 E babatsehlang 80%–100%	Kgato ya 6 Phihlello e kgabane 70%–79%	Kgato ya 5 Phihlello e ntle 60%–69%	Kgato ya 4 Phihlello e mahareng 50–59%	Kgato ya 3 Phihlello e foofo 40–49%	Kgato ya 2 Karolwana feela 30–39%	Kgato ya 1 Ha ho phihlello 0–29%
<p>SEBOPEHO LE PUO: - Sebopeho, tihophiso ya mehopolole nehelano e nang le neheletsano e momohaneng e lebisang tihalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, setaele le sehalo tse sebedisitsweng temeng.</p>	<p>- Sebopeho se tofobatsa kgokahano e babatsehlang; tsela eo a tshetlehang dintla ka yona e paka kutlwisiso e anetseng. - Tshetlehang ke e hlahisitsweng ka bokgabane, mme e tshetlehang ka mabaka a utlwalang ho tswa sengoiweng se bolisitsweng. - Tshetlehang puo, sehalo le setaele di loketse sepho, mme di phehisisitse tihahisong ya nehelano e ntle.</p>	<p>- Sebopeho sa moqoqo se setle, dintla tsa hae di a dumelana. Mo-mahano e hlahella selelekeleng, qetelong le dite-maneng tse itseng. - Tshetlehang e hlahisitswe ka tsela e ntle, mme dintla tsa hae di hlahisitswe ka tsela e utlwisitsweng ho tswa sengoiweng se botsitsweng. - Tshetlehang sehalo le setaele boholo di hlahella nehelanong, di sebedisitswe ka tsela e nepahetseng.</p>	<p>- Ho na le bopaki bo mahareng bo supang hore sebopeho sa moqoqo se latetswe ka tshwanano; Boholo ba popeho ya difemana e nepahetse. - Tshetlehang ya hae e hlahisa kgaello e mahareng sebopehong sa moqoqo; ho bonahala tihalohanyo le kgokahano di haela moqoqong wa hae. - Ho hlahella diphoso tse seng kae tsa puo, athe sehalo le setaele di batla di nepahetse. - O haelwa ke tihalohanyo le kgokahano.</p>	<p>- Sebopeho se bontsha diphoso tse entsweng moralong; nehelano ya dintla ha e utlwalang, ha e bope tihalohanyo. Diratswana di fosahetse. - Tshetlehang ya hae e hlahiswa ka tsela e supang kgaello, mme dintla tsa hae ha di a behwa ka tate-lano e lebisang popong ya tihalohanyo e phefahetseng. - Diphoso tsa puo di bonahala ka bongata. Tshetlehang ya sehalo le setaele ha e a etswa ho tadimiwe maikemisetso.</p>	<p>- Sebopeho ha se a ralwa ka tshwanano, mme se nyotobetsa moelelo. Diratswana le tsona ke tse fosahetseng. - Tshetlehang e hlahiswa ka bofokodi. Dintla di hlahiswa ka tsela e fokolang, mme le ditaba tsa hae ha di na tihalohanyo ya letheo. - Tshetlehang ya puo le setaele di hlahella di fosahetse haholo hoo karabelo yohle e fosahalang.</p>	<p>- Ha ho bopaki ba letho bo bontshang hore moqoqo o ngotswa ho tadimiwe sebopeho. Ha ho diratswana kapa kgokahano. - Ho boima ho ka bona boiteko bo etswang ba ho araba potsotshetlehang ya hae. Karabo ya hae ha o ke ke wa utlwisisa se tihalohanyo ya letheo. - Tshetlehang ya puo, sehalo le setaele, boholo ba nehelano yohle di hlahella di sebedisitswe ka tsela e fosahetseng haholo.</p>	
<p>MATSHWAO A 10</p>	<p>8–10</p>	<p>7–7½</p>	<p>6–6½</p>	<p>5–5½</p>	<p>4–4½</p>	<p>3–3½</p>	<p>0–2½</p>

Qetellong ha motshwayi a se a nehelana ka matshwao, a sebedise senotlolo sena se latelang ho bontsha kabo ya hae ya matshwao:

Dintlha tse tadingwang	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	25	Dik. =
Sebopeho le Puo	10	S/P =
Matshwao ohle	35	

KAROLO YA A: PADI/NOBELE

POTSO YA 1: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie

Selelekela

Ditaba paleng ena di itshetlehile ho baphetwa ba babedi e leng Mananyetsa le Sekgukguni. Sekgukguni o ahile ho e meng ya metse ya Teransefala ha Mananyetsa yena a iphelela mapolasing a ka leboya la Foreisetata. Bobedi banna bana ba kolla ntsi hanong, ba tobane le leqeme la tjehele bakeng sa ho iphedisa. Boitekong ba bona ba ho betana le tlala, ba iphumana ba kopane le hoja ba arohane ka dibaka tjena. Kgohlano e qala ho kopaneng ha bona. Kgohlano eo e a hola mme e a rarahana ha pale e tswela pele.

Mmele

Kgohlano eo re e bonang paleng ena ke e ka ntle. Ke kgohlano e dipakeng tsa baphetwa bana ba babedi e leng Sekgukguni le Mananyetsa. Kgohlano ena e thehilwe hodima mathata kapa ditsietsi tseo baphetwa bana ba thulanang le tsona. Kgohlano e hlalisoa ke mekgwa le ditsela tseo ba rerang ho di sebedisa ho rarolla mathata a bona.

Kgohlano

- Sekgukguni o betla thipa ya thupa eo a e pentang eka ke ya kgauta. Mananyetsa yena o tshwere boleke bo tletseng lehlabathe, boo ka hodimo bo tshetsweng manyepa.
- Sekgukguni o rera ho ya e rekisa bathong ba Freisetata. Mananyetsa yena a rera ho ya rekisa manyepa ao a hae Kgauteng.
- Kgohlano e totobala dibakeng tse na tse pedi, Foreisetata le Kgauteng. Menahano ya banna bana e totobatsa sena. Sekgukguni o re o tla rekisa thipa ya hae Foreisetata hobane batho ba teng ba sa le lefifing. Athe Mananyetsa yena o re o tla ya rekisa manyepa a hae Kgauteng hobane batho ba teng ba iketsa ba bohlašana.
- Kgohlano e totobala hantle ha ba qeta ho rekisetsana thepa tsa bona borokgong ba Lekwa. Ha ba se ba arohane, e mong le e mong o hlokomela hore o qhekanyeditswe. Bobedi bo etsa qeto ya ho kgutla.
- Ha ba kopana kgetlo la bobedi, ho qhoma ntwana e mahlo mafubedu. Sekgukguni o hlolwa bohlaswa ke Mananyetsa hoo a bileng a kopang tshwarelo. Ka mora ntwana ena, ba elellwa ho hong ho tshwanang pakeng tsa bona. Ba bohlašana kapa ba masene ka ho tshwana. Ho tloha moo ba etsa selekane sa ho sebetisa mmoho ho ipatlela tjehelele ka masene ana a bona.

Tharahano

- Ba etsa qeto ya ho ya qhekella mofumahadi wa morena Ramoroko tjehelele e ngata. Mananyetsa o ile a iketsa ngaka e neng e sebetisa morena pele a hloka hala. A bolela ha morena a iketse a so mo lefe.
- Ditaba di rarahana le ho feta ha ba se ba fumane tjehelele ho mofumahadi wa morena Ramoroko.
- Mananyetsa o ile a baleha ka yona, a siya Sekgukguni ka lebitleng.
- Ha Sekgukguni a tswa ka lebitleng, o kena letsholong la ho batlana le Mananyetsa.
- Ha a se a mo tjehelele ka dieta tse ntjha mme a mo tshwere, o ikela ka wona mokotla oo wa tjehelele mme a ba a fihla a ipata ka lengopeng.

- Ditaba di rarahana le ho feta ha Mananyetsa, a mo fumana a robetse ka moo ka lengopeng mme o fihla a hlotha mokotla a ikela ka wona.
- Ho rarahana ho tswela pele ha Sekgukguni a fihla ha Mananyetsa, a utswa mokotla oo ka nako eo mohatsa Mananyetsa a neng a ilo mo rekela jwala.

Qetelo/Phethelo

- Mananyetsa ha a fihla lapeng, a fumana hore mokotla wa tjhelete o nyametse, o tsebile hang hore Sekgukguni ke yena ya o nkileng.
- O ile a tshwara terene a ya Pimville ho ya batla Sekgukguni. Ha a se a sebedisitse malebaleba a hae hore Sekgukguni a tle hae ha hae, ba ile ba buisana mme ba dumellana hore ba arolelane hloohwana ya tsie ka ho lekana. Ba fela ba arolelana tjhelete mme ya ba ke ho fela ha kgohlano pakeng tsa bona.

ELA HLOKO:

Sena ke tataiso feela. Motshwayi a bale karabo ya mohlahlobuwa ka hloko mme a abe matshwao ho ya ka ruburiki.

[35]

KAPA

POTSO YA 2: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie

- 2.1 Ha Mmadibelese/ha mme ya rekisang jwala. √ (1)
- 2.2 Hadibonwe Mananyetsa. √ (1)
- 2.3 Redientse Sekgukguni √ (1)
- 2.4. Ba ile ba etsa leqheka la ho qhekanyetsa mofumahadi wa morena Ramoroko ka hore Mananyetsa a iphetole ngaka eo ba reng morena o hlokahetse a e kolota. √√ (2)
- 2.5 - Ka ha a ne a sa sebetse, o ne a se a kgathetse ke dipuo tse nyefolang tsa mohatsae. √
- Ho ya rekisa thipa ya kgauta (lepolanka) eo a e betlileng ka sepheo sa ho fumana tjhelete. √
- Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe hloko** (2)
- 2.6 - Bobedi ba bona ba ile ba rera ho etsa maqheka a ho fumana tjhelete ka bolotsana. √
- E mong le e mong wa bona o ile a etsa ditsela / mekgwa ya ho fumana mokotlana wa tjhelete ha o ne o mo phonyohile. √
- Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe hloko** (2)
- 2.7 - E mo fetotse lekgoba la tahi le seng le sa tsotelle lelapa. √
- Le mosebetsi wa hae wa masimong ha a sa o tsotella/ha a sa ya masimong. √ (2)
- 2.8 Ho na ha pula ho ile ha etsa hore mehlala ya maoto a Mananyetsa e bonahale. √√ (2)

- 2.9 Sekgukguni o ne a dumela hore batho ba Foreisetata ba ituletse lefifing (ba kwalehile). Mananyetsa yena o re batho ba Kgauteng ba nahana hore ba bohale empa ho se jwalo. O ne a bile a nahana hore kaha ba a lapa, ba tla hle ba reke manyepa a hae. ✓ (1)
- 2.10 Boipuiso/Puonosi ✓ Bo re bontsha se monahanong wa hae. ✓✓ (3)
- 2.11 Ho tjhehela Mananyetsa leraba la hore a tle a shebane le dieta ha yena a utswa mokotlana wa tjhelete/hore a tshware Mananyetsa/ho susumetsa Mananyetsa hore a siye mokotla wa tjhelete. ✓✓ (2)
- 2.12 Mafosi hobane ke Mananyetsa ya ileng a palama terene ho ya ha Sekgukguni Pimville. ✓✓ (2)
- 2.13 D/ a itshebetsa a sa sebeletse monna e mong. ✓✓ (2)
- 2.14 Mehlang ya kajeno / sekwalejwale. ✓
- Ho palangwa diterene – Mananyetsa le Sekgukguni ba ile ba ya Transafala. ✓
- Ditekisi le tsona di a sebediswa hobane ho ya Pimville ha sekgukguni ho ne ho palangwa ditekesi. ✓
- Kapa
- Ya mehlang ya kgale ✓
- Tjhelete e neng e sebediswa ke diponto e seng diranta/ho ne ho tsamauwa dibaka tse telele ka maoto. ✓✓ (3)
- 2.15 - Mofumahadi wa morena Ramoroko le matona a hae, ba bile bothoto ho kgolwa maqheka a boMananyetsa. ✓✓
- Sekgukguni o ile a qetwa ke bothoto ba hae hore a tshepe Mananyetsa ya ileng a mo siya ka lebitleng.
E le nngwe feela. (2)
- 2.16 E ne e se metswalle hobane mananyetsa o ile a siya Sekgukguni ka lebitleng a baleha ka tjhelete ✓✓
- KAPA**
- E ne e le metswalle hobane ba ile ba arolelana tjhelete. (2)
- 2.17 - O e phethetse hantle hobane qetellong Mananyetsa le Sekgukguni ba ile ba sebedisa mahlale ao ba ileng ba kopana Lekwa ka ona, mme ba rarolla qaka ya bona ka kgotso. ✓✓
- O e phethetse hantle hobane qetellong Mananyetsa le Sekgukguni ba ile ba arolelana tjhelete ka ho lekana mme ba kgotsofala ba tshwarana ka matsoho.
- Mohatsa Mananyetsa o ile a etsa bothoto ba ho siya moeti, eo a sa mo tsebeng lapeng ha hae mme eo a falatsa monnae tjhelete.
E le nngwe feela. (2)

- 2.18 - ke utlwela Madieketseng bohloko, √ Mmadieketseng o ne a sa tsebe hore monna enwa ke molotsana. √ √
- ke tenehele Mmadieketseng, hobane o siile motho eo a sa mo tsebeng le ntlo ya hae.
- ke tenehele Sekgukguni hobane ketso eo ya hae e sentse kgotso ya lapa la Mmadieketseng.

E le nngwe feela.

(3)

[35]

POTSO YA 3: BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe

Selelekela

Paleng ena ho na le mefuta e mmedi ya kgohlano, e leng ya ka ntle le ya ka hare. Kgohlano ya ka ntle e bonahala e le twantshano e pakeng tsa baphetwa. Hlomi o qabana le Tshiu le Firi. Ya ka hare ke moo re bona maikutlo a Hlomi a lwebehlana ha a lokela ho etsa qeto mabapi le ditaba tsa lengolo la Dineo. Ho lwantshana ha Hlomi le Firi ka baka la Lerato, ho raranya ditaba ka tsela e neng e sa lebellwa. Lerato o se a matahane le Firi. Firi le yena o etsa mekutu yohle, e akgang ka hare ho ya ngakeng ya ditaola e leng Madito ho ya batla thuso ya ho hapa Lerato ka ditlhare.

Mmele

Paleng ena sesosa sa kgohlano ke Lerato. Hlomi o rata Lerato haholo e bile le bosiu ha a robale. Qakanyana ke hore Lerato yena ha a bontshe a mo rata.

Kgohlano ya ka hare

- Hlomi o lora Lerato mme torong ya hae, maikutlo a hae a a lwantshana. A lwantshana ha a bona Lerato a tsamaya le Tshiu, a bile a bonyane le yena ho na le hore a buisane le yena.
- Tshiu le yena maikutlo a hae a ntse a lwantshana jwalo ka a Hlomi le yena o batla ho ratana le Lerato. Feela e mong le e mong o batla hore e be yena wa pele ya ratanang le Lerato.
- Mangolo ao Dineo a a ngollang Hlomi, a tlisa kgohlano maikutlong ho Hlomi hobane o rata Lerato. Le ha a sa tsebe hore e be Lerato o tla mo dumela, maikutlo a mang a hae a qenehela Dineo. O ferekane.

Kgohlano ya ka ntle

- Sekolong Hlomi le Tshiu ba a lwana mme ba bile ba namolwa ke mosuwehlooho ka ho ba bolaisa thupa.
- Ntwa eo ya bona e ile ya tswela pele lebenkeleng.
- Ka mehla ha Firi a bua le Lerato Hlomi o ne a e ya ho yena e be ba buisana hampe kapa ba lwane.
- Kgohlano ena e bonahala hape pakeng tsa Lerato le Hlomi. Lerato o ile a bua mantswa ana ho Hlomi, 'O tjha o tshola eng?' e le ha Hlomi a mmotsa hore Tshiu o reng ho yena.
- Ho boela ho ba le qabang pakeng tsa Lerato le Hlomi, ha Hlomi a ne a lwantsa Firi. Lerato o ile a hlalose Hlomi hore yena o na le tokelo ya ho tsamaya le motho ofe kapa ofe ya batlang ho tsamaya le yen, etswe Hlomi ha a mo nyala.
- Tshiu o re Hlomi ke sefelekwane se hapang Lerato ka bomenemene ebile o tlola tonebanka a mo shoba ka dibaki.
- Dipuo tsa baphetwa bana di totobatsa kgohlano e teng pakeng tsa bona. Ka le leng Tshiu o ile a bolela hore boHlomi le boLerato ke madinyane a marabe. Ha Hlomi a a mo kgalemela yaba o re, ke mang yena ya tla mmolella hore a ba bitse jwang.

Tharahano

- Ditaba di mpefala ha Tshiu le Hlomi ba na le tabatabelo e le nngwe, ya ho ratana le Lerato empa ba sa finyelle tabatabelo eo hobane Lerato a sa ba dumele.
- Hlomi o bua le Modiehi hore a mmuelle ho Lerato, empa Modiehi a mo jwetsa hore Lerato ha a kopane le taba tsa masawana.

- O ile a tswela pele mme a kopa Pesu, feela le yena a nna a bua se buuweng ke Dineo. Karabo tsa mofuta ona tsa roba Hlomi moya.
- Diketsahalo di tswela pele ho rarahana hobane jwale mawala a Hlomi a ho tshwasa Lerato ha a atlehe.
- Firi o sebedisa ditlhare ho hapa Lerato le ho mo arohanya le Hlomi. Hlomi o utulla sena mme se a mo ferekanya.
- Hlomi o hlalose tsa mme wa Lerato ka phapang e teng pakeng tsa hae le Lerato, Ka lebaka la Firi ya mo sebetsang ka ditlhare.

Phethelo/Qetelo

Kgohlano e fihla e raroloha ha Hlomi a fumana leqheka le mo sebeletsang ho hapa pelo ya Lerato. Mofuta wa motjeko oo a ileng a o etsa moketeng wa sekolo, o ile wa mo hapela Lerato. Ka mora moo re bona Firi le Mmadito ba tshwarwa ka baka la mekutu eo Hlomi a ileng a e etsa. Ho tshwarwa hoo ha bona, ho fedisa kgohlano e pakeng tsa Hlomi le ba neng ba mo sitisa ho iphumanela Lerato.

ELA HLOKO:

Sena ke tataiso feela. Motshwayi a bale karabo ya mohlalobuwa ka hloko mme a abe matshwao ho ya ka ruburiki.

[35]

KAPA

POTSO YA 4: BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe

- 4.1.1 Ke Dineo, √ (1)
- 4.1.2 Le lebisitswe ho Hlomi. √ (1)
- 4.2 O ne a sa mo rate hobane o ne a rata Lerato/ ke llo ya hae e ne e le ho Lerato. √ (1)
- 4.3
- O ile a re a hlobole diaparo a sale a le monwana feela. √
 - A kgumame pela bate. √
 - A bitse lebitso la Lerato
- Kgetha tse pedi feela.** (2)
- 4.4
- Ka bobedi ba ne ba ithomme pele ka phaphosing tsa bona/ ba ithuta ka thata. √
 - Ba ne ba bala mmoho ha ba itokisetsa ditlhahlobo, √
 - Ka bobedi ba ile ba ya yunivesithing. √ (2)
- 4.5 Hlomi o ne a se a qabana le Lerato ka lebaka la setswalle sa Lerato le Firi. √√ (2)
- 4.6 O ne a ipherehela mohlankana taba ena e pakwa ke ha a ne a lefella Hlomi tjelete ya tekesi. √√ (2)
- 4.7
- O ile a tiisetsa Hlomi hore o ntse a mo rata. √
 - O ile a mo tshepisa hore o tla ba le yena ka moya. √
 - A mo kopa hore a hlokomele Sweubalehlwa. √ (3)

- 4.8 Kgohlano ya maikutlo/ ya ka hare, √ Hlomi o ile a ferekana haholo a se ke a tseba seo a lokelang ho se etsa mme a ipotsa dipotso di hana ho feela.√√ (3)
- 4.9 Ke nnete, hobane puisanong ya bona Mmadito o hlalosa ho re ke tshebetso ya hae ya ho qetela hore Firi a hape maikutlo a Lerato /ha Firi a fihla Mmadito o botsa Firi hore ntho di tsamaya jwang Buti. √√ (2)
- 4.10 Ke nnete ke mophetwa ya nang le semelo se le seng, ha a fetohle.√√ (2)
- 4.11 4.11.1 B/Ke Tshiu. √ (2)
- 4.11.2 Hobane Firi o ne a lwantshana le Hlomi a mo sitisa ho iphumanela Lerato. √√ (1)
- 4.12 Ke ho ba le mamello bakeng sa ho fihlella seo o se batlang. √√ (2)
- 4.13 E dumellana le ketso ya ha Hlomi a kgaoletsa Mmadito le Firi bosiu ba sebedisa methokgo.√√ (2)
- 4.14 O bontshintse botshepehi hobane ha a ka a kwenehela Lerato nakong eo a neng a ntse a phela. √√ (2)
- 4.15 Motho ya kgopo Kapa ya lonya. √ Ho senyetsa Lerato bokamoso. √√ (3)
- 4.16 Tjhe ha di dumellane hobane diketsahalo tsa pale ena ha di a thehwa hodima bosweu ba lehlwa.√√ (2)
- [35]

KAPA

POTSO YA 5: SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima

Tlhekelo/Selelekela

Paleng ena kgohlano e matla ke ya ka ntle hobane ke e pakeng tsa dibapadi, le e pakeng tsa molao le batlodi ba wona, e leng mokgatlo o bitswang Bana ba Phiri. Kgohlano e rarahana ho ya tharahano ha Thakadi tlhapikepe ya yutleleha e nyamela. Ntle hoo moo ditaba di boela di thatafala ha mopresedinte Monnafeela a kwetelwa ke mokgotla wa Bana ba Phiri.

Mmele

- Kgohlano e totobala hang feela pale e sa tswa qala. Mobishopo Biala o kopane le 'baruti' ba kereke ya hae, bao hantlentle e leng mahlahana a mokgatlo wa dinokwane wa Bana ba Phiri. Kopanong eo o ba tlalehela kamoo ba sebeditseng kateng. Tlalehong ya hae o bolela hore mopresidente Gaofetoge wa Botswana o fenethilwe ka katleho. Hape le moemedi wa Afrika manane Swatinia, monghadi Timbonile Dlamini le yena ba atlehile ho mmolaya. Puo ena ya hae e totobatsa ntle le pelaelo hore Bana ba Phiri ba ntweng le mebuso ya dinaha.
- Biala o boela a tsebisa kopano eo ya hae, kamoo ba tla sebetsa kateng ho kwetela mopresidente wa Bosothonia monghadi Ispia Monnafeela. Morero oo o rerilwe hantle hore ba tle ba phelekanyetse mapolesa.

- Ho sa le jwalo moatemirale Makhanda (Zero), mookamedi wa lebotho la mafokisi, o bitseditse mokolonele Thakgodi Lelebelo, ya sebedisang lebitso la boikgakanyo la Fernando Chikano ofising ya hae. Zero o tsebisa Chikano hore tlhapikepe e bitswang Thakadi nyametse. Pelaelo ke hore e kwetetswe ke mokgatlo wa Bana ba Phiri. Jwale o romela Chikano Botswana ho ya fuputsa ho nyamela ha tlhapikepe eo. Le mona ho sa totobetse hore thulano e teng pakeng tsa Bana ba Phiri le mmuso/mebuso.
- Chikano pele a ya Botswana o lokela ho pota Namibia e le ho lahla mehlala. Hona moo Namibia, o lokela ho fumana tlhahisoleseding le disebediswa tseo a tla di sebedisa Botswana. Moo Namibia Amanda Zamiya ya neng a lokela ho thusa Chikano, o bolawa ke mahlahana a Bana ba Phiri. Chikano yena o pholoha ka sobana la nale.
- Chikano o tswa Namibia ka ntshwe di sa fohlwa, a balehela Botswana. Botswana kgohlano e qhoma pakeng tsa hae Chikano, le moatemirale Ramaqiti ya neng a lokela ho mo thusa. Ramaqiti o romela dihlwela tsa hae ho disa metsamao ya hae.
- Ka le leng dihlwela tseo di bile tsa leka ho mo fenetha ka ho mo thunyetsa ka hara koloi dirobotong. Le moo hape Chikano a nna a phonyoha.
- Ka le leng Chikano o ile a nyenyelepa, a ya Kweneng ho ya batlana le moruti Sam Zamiya, kgaitsemi ya Amanda. O ne a nahana hore moruti Sam Zamiya, o tla mo thusa ka lesedi la ho fumana kereke e bitswang Ilizwe Mission Church. Feela moo o ile a teana le pela di falla. O fihlile Sister Ruth a se a mo emetse. Sister Ruth e ne e le e mong wa mahlahana a maholo a Bana ba Phiri. Chikano o ile a tshwarwa mme Sister Ruth le ba bang, ba mo kgakgatha ba batla ho mo fenetha.
- Chikano o ile a pholoswa tleneng tseo tsa lefu ke Paliya Kaluyanda, ya neng a rometswe ke Zero ho tla mo thusa.
- Chikano o fihlile hoteleng eo a neng a dula ho yona kobo di eya le moya. Athe ka bomadimabe le teng o tla fihla a se a emetswe ke mahlahana a Ramaqiti. Le teng a kgona ho pholoha ka sobana la nale mme ba baleha le Paliya ho ya Bosothonia.

Tharahano

Mona ho na le hore dinto di loke, di mpefala le ho feta.

- Amanda Zamiya o bolauwe a so fe Chikano dintlha tse malebana le Ilizwe Mission Church le mokgatlo wa Bana ba Phiri. Feela Chikano o ne a batla a elellwa hore e ka re kamano e teng pakeng tsa mekgatlo e mmedi ena.
- O ne a tshepile hore ha a kopana le moruti Sam Zamiya, o tla fumana lesedi le tla mo rarollela mafito ana. Tshepo ya hae ha e a phethala hobane o batlile a shwela hona moo Kweneng.
- O boela a ba lefifing la ho se tsebe seo a ka se etsang, ho fumana lesedi la hore Bana ba Phiri ke bomang. Le taba ya kamano ya kereke ya Ilizwe Mission Church le mokgatlo wa Bana ba Phiri, e boela e mo phonyoha.
- Zero le batho ba hae ba sa eme dihlooho ke ho nyamela ha tlhapikepe, Thakadi. Mopresidente Monnafeela wa Bosothonia le yena o a kwetelwa. Bakwetedi ba hae ha ba so itlhamise. Jwale mebuso ya dinaha e eme dihlooho ntsi.
- E se neng Bana ba Phiri ba romella monghadi Khumalo, mohlophisi wa koranta ya SETJHABA, molaetsa wa hore Thakadi le Monnafeela ba kwetetswe ke bona. Ba mo roma ho ya tsebisa baetapele ba mmuso.
- Ka mora nakwana ba mo romella bopaki ba seo ba se boletseng. Ba mo romella vidio e bontshang Thakadi le yena Monnafeela a dutse dijong, a ipheletse hantle. Ba beha dipheho tse boima tseo ba tla lokolla Monnafeela le Thakadi ka tsona.

- Hara diphelelo tsa bona, ba ne ba batla ho fuwa sefofane se seholo, seo ba tla pholoha ka sona. Ba boetse ba batla bokgothokgotho ba matsebetsebe.
- Tshoso e kgolo ya bona e ne e le ya ho re, ha ho sa phethiswe jwalo ka ha ba batla, ba tla phatlola Thakadi tlhapikepe ya nyutleleha mme ho tla nkg'a ho sa bola.

Phethelo

- Dinaha tsa Afrika e Borwa di sa makalletse diphelelo tsena tse boima tsa Bana ba Phiri, bana ba Phiri ba hasa melaetsa ya bona diradiyong tsohle tsa dinaha tsa Afrika e Borwa.
- Babusi ba dinaha tsena ba elellwa hore jwale ba sebetsana le sera se matla, se tshopodi hobane se ikenetse maqhubung a diradiyo ha bonolo ntle le tumello ya mang kapa mang.
- Qetellong dinaha tsohle tsa Afrika e Borwa, di ikobela diphelelo tsa Bana ba Phiri. Di ntsha bokgothokgotho ba tjelete mmoho le sefofane seo dikebekwa tsena, di
- Sefofane le tjelete di romelwa Afrikania ho latela taelo ya Bana ba Phiri.

ELA HLOKO:

Sena ke tataiso feela. Motshwayi a bale karabo ya mohlalobuwa ka hloko mme a abe matshwao ho ya ka ruburiki.

[35]

KAPA

POTSO YA 6: SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima

Dikarabo

- 6.1 Amanda Zamiya. ✓ (1)
- 6.2 Namibia. ✓ (1)
- 6.3 - O ne a ile fumana disebediswa/ditokomane tseo a neng a tla di sebedisa Botswana. ✓
- Hape e ne e le tsela e nngwe ya hore a lahle mohlala mme a kene Botswana a se a hlaha Namibia. ✓ (2)
- 6.4 Wa bofokisi/bopolesa. ✓ (1)
- 6.5 E le morekisi wa thepa, ✓ ya tswang Afrikania ✓ (2)
- 6.6 - Tse bosula: Amanda Zamiya ya neng a lokelang ho mo thusa ka disebediswa tseo a tla di sebedisa Namibia, o ile a bolawa ke mahlahana a Bana Phiri. ✓
- Tse monate: Chikano o ile a phonyoha lefu, feela dintlha tse ding tsa bohlokwa tseo a neng a di batla ho Amanda o ne a se a di fumane ✓ (2)
- 6.7 Ho tsona di le pedi Chikano o ne a tshwerwe ke mahlahana a Bana ba Phiri Mme ba mo teteka ba batla ho mmolaya. ✓ ✓ (2)

- 6.8 - Mobishopo Biala o ne a batla ho tseba hore e be Katriena, o tla ba teng kopanong ya ho kwala selemo kwana sehlekehlekeng sa Tumelo. ✓
- O ne a bile a batla le ho tseba hore na e be Katriena o memme Chikano. ✓
- O ile a halefa haholo ha a utlwa hore Katriena, ha a memela Chikano kopanong eo. ✓ (3)
- 6.9 6.9.1 Ke nnete, hobane o ile a hloleha ho hana mohla Ramaqiti a neng a mo susumelletsa ho kena mokgatlong wa Bana ba Phiri. ✓✓ (2)
- 6.9.2 Ke nnete, hobane mohla a neng a bitsitswe ke Makhanda, o ile a senya nako le Cindy kgarebe e sebetsang hona ofising eo ya Makhanda/Mohla a neng a fihla Namibia, o ne a se a kgahlilwe ke Amanda mme a bile a rerile ho ipuella le pele a phetha tsa thomo ya hae moo. ✓✓ (2)
- 6.10 E le motho ya tellang kapa ya kgella batho ba bang fatshe. ✓✓ (2)
- 6.11 B/Amanda Zamiya ✓, e ne e le sehlwela sa Moatemirale Makhanda empa hape ka ho le leng, e boetse e le sehlwela sa Bana ba Phiri. ✓✓ (3)
- 6.12 Ke Chikano ✓ hobane diketsahalo tsa pale ena di thehilwe hodima hae. ✓✓ (3)
- 6.13 Ramaqiti ka mora hore a thuse motswalle wa hae Nasala (mobishopo Biala) ya neng a le mathateng, o ile a mo kopa ho kena mokgatlong wa Bana ba Phiri hore mmoho ba tle ba etse mesebetsi ya bonokwane mme Biala o ile a dumela. ✓✓. (2)
- 6.14 - E bontsha bohlae ba hae, hobane o ne a tseba hore qetellong ba tla tshwarwa ka ha mabotho a dinaha tse fapaneng a ne a le mohlaleng wa bona. ✓✓
- KAPA**
- E bontsha bothoto hobane o ne a tlilo tshwarelwa diketso tseo ba di entseng ka mokgatlo wa Bana ba Phiri mme o ne a ka nna a fuwa kotlo e boima. (2)
- 6.15 E, ke dumellana le yena hobane Zero le Nonkosi ba ne ba mo setse morao ka mapolesa le lebotho la masole. Ka hoo ba ne ba ka nna ba kopana hobane Chikano e ne e le lepolesa/lefokisi.
- KAPA**
- Tjhe, ha ke dumellane le yena hobane ho ne ho ka nna ha etsahala hore ba se ke ba kopana. kaha Ramaqiti o ile a re moo a yang ba ke ke ba hlola ba mo fumana. (2)
- 6.16 Letsoho la mmuso le le lelele. Bana ba Phiri ba ile ba qetella ba tshwaretsewe dipolao tseo ba neng ba di etsa./Ha ho tlolo ya molao e ka etsahalang ka ho sa feleng hobane qetello toka e tla phetwa.
E le nngwe feela. (3)

[35]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A:

35

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA

POTSO YA 7: SEFI – DJ Nkutha

Selelekela

Semelo sa dibapadi se totobaditswe ka dipuo le diketso tsa dibapadi ka botsona mmoho le dipuo tsa dibapadi tse ding.

Mmele

Kgathatso Motaung

- Kgathatso Motaung ke motho wa kgotso, ya bonolo ya sa rateng ho kwenehela diqeto tsa hae. Semelo sena sa hae se totobatswa ke kgotso e renang lapeng la hae.
- Mohla moradiae Tiisetso a neng a pasitse sehlopha sa leshome, o ile a mo tshepisa ho mo isa yunivesithing.
- Taba eo ya ho isa moradi yunivesithing, ba hla ba e tsitlallela le Mmatiiisetso.
- Semelo sena sa hae sa kgotso, se boela se totobala le puisanong ya hae le Raboditse.
 - Mohla Raboditse a neng a re a se ke a isa moradi yunivesithing, o ile a hana ho nka keletso eo a re, 'Ke eng monna ekang o qetwa ke mona tjena? Ha le batle hore Tiisetso wa ka a rutehe le mohatsao'.
 - Ha Raboditse a ntse a mo emelletse, a ikarabela ka ho re, 'Lona mosebetsi wa lona ke ho senya kgotso moo e leng teng'.
 - Raboditse o nnile a mo phehella hore ha a isa ngwana ngwanana yunivesithing, o tla be a senya. Feela ka ha yena ke motho wa kgotso, ya rerisanang dintho le mohatsae, a boele a mo arabe ka ho re, 'Ke a utlwa weso, empa mosadi wa ka o tla lwana hobane qeto re e nkile re le kaofela'.
 - Le hona mohla Raboditse a neng a mo kentse sekolo, a mo ruta hore mosadi o phediswa ka phafa, Motaung o ile a se e kene eo taba.
- Feela leha Motaung e le motho wa kgotso jwalo, ke mofokodi ya se nang boikemelo. O hlolehile ho ema ka sebete kgahlanong le tlhaselo ya Raboditse.
- Ka baka la bona bofokodi bona, Raboditse o qetelletse a mo dihela molekong.
 - Motaung a qala ho ithuta ho nwa jwala.
 - Ha a se a nwele a shapa mohatsae le moradi. A hla a ba phedisa ka thupa.
 - Thuto eo a neng a e hanne ya Raboditse, jwale a e nyanya, a e phela le ho feta monga yona.
- A phethela thuto eo ka ho ratana le Mmatshela mosadi wa tameneng.
- Feela le ha a qwetse ka hara mathata, ho ntse ho totobala hore ke motho wa kgotso, ya bonolo hobane o ile a inyatsa nakong eo Mmatshela a neng a mo leleka mme le mapolesa a fihla a tshwarwa. O ile a hopola dikeletso tsa Mmatiiisetso mohatsae.

Nkepe

- Enwa ke mmaleshano ya mona, ya boitshwaro bo hlephileng.
- Leshano la hae le itlhamisa hang feela ha terama e sa tswa qala. Ha a feila sehlopheng sa leshome, o bua leshano la ho re batho ba dikoranta ba lebetse lebitso la hae.
- Ha Tiisetso a hlakola leshano leo la hae, a itshwarelle ka hore Tiisetso o buiswa ke hobane yena a pasisitswe ke batshwai bao a tsebanang le bona.

- Feela shano leo la hae, le ile la hloleha ho sebetsa hobane Tiisetso o ile a mo hopotsa hore dipampiring tsa tlhahlobo ha ba ngole mabitso ba ngola dinomoro.
- Lapeng habo o ne a batla ho sebedisa lona shano leo empa ntatae a mo shanotsa, a mmolella hore yena o feidisitswe ke bashanyana.
- A latola bosehla hore yena o a ratana. Ntatae a mmontsha senepe seo ho sona yena Nkepe, a hakaneng le moshanyana e mong. Yaba o hloka puo ntlheng eo mme a amohela hore o ratana le moshanyana eo.
- Mona le lefufa la hae di totobatswa ke ha a ne a phamola koranta ya hae diatleng tsa Tiisetso, ka nako eo ba neng ba ntse ba shebile sephetho ho yona. Tiisetso a lokela ho ya ithekela ya hae.
- Ha Motaung a se a nwa jwala a sa tsotelle lapa la hae, Nkepe o ne a thabile a thabetse taba ya ho re Tiisetso o phoqahetse hobane ha a sa tla ya yunivesithing.
- Ho bontsha hore o ne a hlile a thabetse tsietsi eo ya Tiisetso, o ne a dula a mo emelletse hore a ye difemeng mosebetsi o mongata moo.
- Boitshwaro ba hae bo hlephileng, bo totobatswa ke taba ya hore a re ho ntatae ha a ratane le bashanyana empa ka dibukeng tsa hae ho na le dinepe tsa hae le bashanyana.
- Mohla ba tsekang taba ya hore Tiisetso o pasisitswe ke batshwai, Tiisetso o ile a mo hopotsa hore hoja o ne sa mathe le boDene, boJono le mapolesa, a ka be a pasitse.
- Hape Tiisetso a mo hopotsa hore o ne a matha le bakganni ba ditekesi mme e le yena, ya tshwereng sepatjhe sa tjhelete ha a ne a lokela hore e be o sekolong.

Qetelo

- Ho totobetse hore mongodi o sebedisitse dipuo le diketso tsa dibapadi hore senola semelo sa tsona.

[35]

ELA HLOKO:

Sena ke tataiso feela. Motshwayi a bale karabo ya mohlahlobuwa ka hloko mme a abe matshwao ho ya ka ruburiki.

POTSO YA 8: SEFI – DJ Nkutha

- 8.1 Ke Nkepe. ✓ (1)
- 8.2 Setsheng sa mabenkele/mabenkeleng/haufi le mabenkele/Tselakgopo/seterateng moo ba neng ba shebile sephetho sa dihlahlobo. ✓ (1)
- 8.3 Ke ha Nkepe a re o pasitse hobane a tsebana le baphatlalatsi kapa batshwayi. ✓ (1)
- 8.4 Lonya le pelo e mpe/ke lefufa/mona hobane Nkepe o kwatetse taba ya hore yena o sebeditse hampe, ha Tiisetso yena a pasitse/Ho feila ha Nkepe/Sepheho sa dihlahlobo tsa materiki. ✓
E le nngwe feela (1)
- 8.5 - Sebapadi sena se ne se nyamela nakong ya sekolo se ikela tlhankang. ✓
- Se kile sa thetsa ntata sona sa re sona ha se ratane empa ho se jwalo.
- Se ile sa re sona ha se tsebe hore se feitse jwang empa se ne se le

bohlale ho feta Tiisetso.

- O ile a phamola pampiri hampe feela matsohong a Tiisetso

E le nngwe feela.

(1)

- 8.6
- O ne a ba tsekisa hore ba fihlile hae bosiu. ✓
 - Ho ne ho sena dijo hobane ba ne ba so phehe. ✓

(2)

- 8.7
- O ile a lora ntatae a eshwa lefu le sehloho ✓, a bolawa ke tjhefu eo a e tshelletseng ke motswalle wa hae Raboditse. ✓

(2)

- 8.8
- Motaung o ile a fetella ho nweg jwala. ✓
 - Bosiu ha a ne a fihla a tswa ha Mmatshela, o ne a shapa mosadi le moradi. ✓
 - O ile a ngala lehae a ya dula ha Mmatsele. ✓
 - Mmatisetso le Tiisetso ba ile ba bolawa ke tlala hobane o ne a se a ja tjhelete ya hae le Mmatshela.
 - Motaung o ile a qetella a lelekilwe mosebetsing ka baka la ho nwa le bolofa.

Tse tharo feela.

(3)

- 8.9
- Motaung o ne a hlokomela lelapa la hae a le hlomphe ha Raboditse yena a ne a sa hlomphe lapa la hae o ne a shapa Mankepe le Nkepe ka ho tshwana. ✓✓

(2)

- 8.10
- Ke ya ka ntle✓ hobane ke twantshwano e totobetseng pakeng tsa diba-padi. ✓✓

(3)

- 8.11
- C/ ho senolela babadi dintho tse mehopolong ya seba-padi. ✓✓

(2)

- 8.12
- Ke ho utlwisisa Motaung bohloko hore a tle a etse seo a mmolellang sona/ke ho mo phoqa, sepheo e le ho mo susumetsa hore a dumellane le yena.

E le nngwe feela. ✓✓

(2)

- 8.13
- Raboditse o ne a bolela hore o tla hlohlelletsa Mmatshela hore a ipuelle ho Motaung. ✓✓

(2)

- 8.14
- Motaung o se a kwenehela ho isa Tiisetso yunivesithing. ✓✓
 - Motaung o se a ithutile ho nwa jwala mme ha a bo nwele, o hlorisa lelapa la hae,
 - O se a bile a ratana le Mmatshela mme ka baka leo ha a sa tsotella lelapa la hae.

E le nngwe feela.

(2)

- 8.15
- Ke tsa mehleng ya kajeno kapa ya sejwalejwale. ✓ Mona terameng ho buuwa ka disebediswa tsa kajeno tse kang:

- makoloi a sebedisetswang ho phetha mabaka.
- diphetho tsa tlhahlobo ya sehlopha sa 10 di shejwa dikoranteng.
- ho nwellwa ditameneng.
- Ho na le dikolo le diyunivesithi. ✓✓

E le nngwe feela.

(3)

- 8.16
- O kgahlano le bona ✓ hobane dipuo tsa Raboditse le lelapa la hae, ke tse

bo nenang.

- O dumellana le bona hobane o bontsha kamoo motho a senyehang kateng ha a kgeloha ho bona. √√

(3)

- 8.17 Tjhe, ha ke dumellane le yena hobane o ne a se a jele ditjhelete tsa hae a di qetile/ke yena ya mo ngadisitseng lelapa la hae.

KAPA

Ee, ke dumellana le yena hobane Motaung o ikentse mathateng ao ha a ka a mamela dikeletso tsa mohatsae.

E le nngwe feela.

(2)

- 8.18 Ke le tenehele hobane lefufa la lona le qhadile kgotso ya lelapa la Motaung. √√

(2)

[35]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:

35

KAROLO YA C: PALEKGUTSHWE

POTSO YA 9: MODIA – MK Mofihli le ba bang: Tsietsi e latella tshotleho

Selelekela.

Moralong wa palekgutshwe ena, ho na le dintlha tse latelang, tlhekelo, kgolo le tharahano. Moqoqong moithuti o tla lekola dintlha tsena ka botebo.

Mmele

Tlhekelo

Mona mongodi o hlahisitse ka bokgabane dintlha tsa bohlokwa tse lokelang ho fumanwa karolong ena. Tsona ke ho re hlahisetsa tikoloho, baphetwa le kamano ya tsona bona le sesosa sa kgohlano/qaka.

- Tikoloho: Mongodi o re hlakiseditse ka bottlalo setshwantsho sa sebaka / tikoloho ena eo pale e etsahallang ho yona. O re 'ke motseng wa Belkomo, hona kwana moo matjhaba a felleltseng. Motse oo ho ona bana ba rantsho ba neng ba jesetswa kgwebeleng. Ba hanelwa ka tumello ya ho theha mekgatlo ya bakganni ba dipalangwang tsa baeti.
- Mona baphetwa ba ka sehloohong ba hlahisitswe karolong ena. Tlhaloso kamanong ya baphetwa le yona e hlaha karolong ena. Tupu ke e moholo sepoleseng athe Reutlwile yena ke moetapele mokgatlong wa ditekesi.
- Kgohlano: 'Motseng oo ho ona bana ba rantsho ba neng ba jesetswa kgwebeleng.' Polelo ena e hlakisa hantle hore ho na le kgohlano pakeng tsa bana ba rantsho le bao ba neng ba ba jesetsa kgwebeleng. (matopane – ho ya ka puo ya mongodi).
- Qaka: Bana ba rantsho ba na le qaka eo ba thulanang le yona. Ka lehlakoreng le leng batubi ba bona ba leka ho eketsa kगतello baneng ba rantsho.
- Baphetwa ba ka sehloohong hammoho le dikamano tsa bona palekgutshweng ena, mongodi o di hlahisitse hantle tlhekelong. Mongodi o hlahisitse baphetwa ba sehlooho Tupu le Reutlwile mme o hlakisitse mahlakore ao ba leng ho ona hobane Tupu ke e moholo sepoleseng, athe Reutlwile yena ke moetapele mokgatlong wa ditekesi.

Kgolo

Karolong ena, qaka e a hola. Thulano pakeng tsa mekga e mmedi e lwantshanang e a hola, ke hore thulano pakeng boTupu le boReutlwile e a hola, e ba matla.

- Thulano e pakeng tsa borantsho le boTupu e a hola. BoTupu ba rera ho hatella borantsho ba rera ho etsa dithibella mebileng moo ba tla emisa makoloi a baeti.
- Ka lehlakoreng le leng borantsho ba tswela pele ho rala maano a ho itseka, hore ba kgone ho laola mekgatlo eo e leng ya bona ya dipalangwang.
- Ba habo Tupu ba nna ba rera ho hatella bana ba rantsho. Ba ba hanela ho ngodisa dipalangwang tsa baeti. Polelo e latelang e totobatsa hantle morero wa ba ba basweu, 're lokela ho etsa ka hohle hore rantsho a dule a ntse a batla thuso ho rona'.
- Borantsho le bona ba manganga mme ba tshwara dikopano tseo ho tsona, ba thehang mekgatlo e metjha ho supa hore ba ikemetse.
- Ba ile ba kgona ho theha mokgatlo o matla o neng o le tlasa botsamaisi Reutlwile. Ke boetapeleng ba Reutlwile, moo borantsho ba ileng ba sebetsa mmoho kgahlanong le ba basweu. Ba kgona ho rala mawa a ho lwantshana le batubi ba bona.
- Nakong eo mmadi a bonang eka Reutlwile le ba mphato wa hae ba hlola ntwana ena, ditaba di nka mothinya o motjha.

Tharahano

- Karolong ena, mathata a hlwa manolo hodimo. Ha re nahana hore ditaba di ya ka theko, dintho di mpefala le ho feta.
- Qaka ya rarahana ha dipalangwang di eketseha ho feta bapalami.
- Ka baka la bongata ba dipalangwang tsa baeti, boReutlwile ba hloleha ho ngodisa tse ding mme sena sa baka pherekano e kgolo.
- Mokgatlo o ile wa hloleha ho laola moo dipalangwang di tshwanelang ho tsamaya teng.
- Ditho tsa mokgatlo tsa se ke tsa hlola di kgotsofalla boetapele ba Reutlwile mme ka hoo ba qala ho tseka ditulo.
- Boitshwaro ba bakganni le bona ba fetoha. Ba hlekefetsa bapalami ka tsela tse fapaneng:
 - ba letsetsa diyalemoya hodimo.
 - ba butswela bapalami ka mosi wa kwae.
 - bapalami ba laelwa le ho theolwa ka hare ho tsela.
 - Ha bakganni ba fumana motho ya se nang tumello a palamisa batho, ba ne ba mo kgakgatha.
- Ba qetella ba lwana ka bobona, mme mongodi o re, 'dintwa tsena tsa kgwebo ena ya dipalangwang, di ile tsa ehlwa mekwalaba'. Boiteko ba Reutlwile ba ho kopanya mekgatlo bo ile ba boholwa ke dintja.

Qetelo/phethelo

- Ntweng eo e mahlomafubedu ya bana rantsho, ho ile ha shwa batho ba bangata. Ke moo Reutlwile a ileng a akaretsa tse neng di etsahala ka ho re, 'Kajeno re tswile tsietsing ya Tupu, mme re kene hara tshotleho e tshabehang moo bana ba rantsho ba lwantshanang ka bobona'.
- Baetapele ba ne ba tsongwa jwalo ka diphoofofo. Sena se tiiswa ke ketsahalo eo ho yona Reutlwile a ileng a foswa ka dikulo.
- Qetellong Reutlwile o ile a fumanwa mme a hlajwa ka thipa.

ELA HLOKO:Sena ke tataiso feela. Motshwayi a bale karabo ya mohlalobuwa ka hloko mme a abe matshwao ho ya ka ruburiki

[35]

POTSO YA 10: MODIA – MK Mofihli le ba bang

- 10.1 Lapeng ha Makatikati. ✓ (1)
- 10.2 Ka lebaka la ho kula ha Mmadiepollo nkgono wa bona. ✓ (1)
- 10.3 Bana ba bararo. ✓ (1)
- 10.4 Mmadiepollo o ne a sa sebetse ka lebaka la ho kula. ✓
Dijo di ne le siyo. (1)
- 10.5 - O ne a sebetsa haufi le hae feela o ne a sa tle ho tla bona mmabona.
- Mohlang a neng a tlile hae, o hlotswe le ke ho ntsha sente. ✓ ✓ (2)
- 10.6 Ba se ke ba bapala le bana ba bang, ba tle ba se ke ba phahla makunutu a
dintho tseo ebang di a ba hlahela. ✓ ✓ (2)
- 10.7 - Lusaka ke setlabotjha. ✓
- Masilo ke motse wa kgale. ✓
- Baahi ba tswa mapolasing.
- Ba tswa dibakeng tse fapaneng.
- Bongata ba batho ba mona ha ba sebetse.
- Bongata bo a sebetsa.
Tse pedi feela. (2)
- 10.8 Mmadiepollo o ile a fumana thuso ho tswa ho rakgadi wa bana le moradi wa
hae. ✓ ✓ (2)
- 10.9 O ne a sohlokehile, a shebahala jwaloka motho ya sa sebetseng. ✓ ✓ (2)
- 10.10 Malome wa hae o ne a se kile a mo hlekefetsa. ✓ ✓ (2)
- 10.11 E totobatsa kgohlano e kantle. ✓ hobane ke twantshano e totobetseng pakeng
tsa baphetwa. Makatikati le batjhana ba hae. ✓ ✓ (3)
- 10.12 - Tikoloho ya mahaeng ✓ hobane re utlwa ho thwe Makatikati o ne a sebetsa
ho alosa/disa dikgomo. ✓ ✓
- Batho ba ne ba lema masimong.
- Motebo
Tse pedi feela. (3)
- 10.13 Ke mafosi hobane o ne a se a nyetse kgetlo la boraro. ✓ ✓ (2)
- 10.14 O ne a batla ho re mapolesa a se ke a mmelaella, a mo nke e le motho wa
kereke. ✓ ✓ (2)
- 10.15 - Di a hatakelwa hobane Dieketseng o ile a betwa ke malomae. ✓ ✓
- Ho hatella bana hore ba se bapale le ba bang ke kgatakelo ya ditokelo tsa
bona/ BoDieketseng ba ile ba qobellwa hore ba tsamaye le maloma bona.
E le nngwe feela. (2)

- 10.16 - Tlolo ya molao e nngwe le e nngwe e qetella e fumane kotlo √√ Makatikati o qetelletse a fumana kotlo ka tliekefetso eo a neng a e etsa baneng. √
- Ha hona sephiri kapa lekunutu le ka dulang le patehile ka ho sa feleng hobane le ha Makatikati a ne a laetswe diphofu tsa hae ho re leka mohla di seke tsa bolela empa ho qetelletswe ho tsejwa.
- Mongodi o bontsha hore ketso tse kang ena ya Makatikati e ka hlahella malapa ohle hobane mme wa Makatikati o ile a re o ne a sa kgolwe hore seo se ka etswa ke ngwana wa hae(tsietsi ke ya malapa ohle). √
E le nngwe feela. (3)
- 10.17 Di a kgolweha hobane re hlotse re ntse re utlwa le hona ho bala masedinyaneng ka batswadi/ba leloko ba hlekefetsang bana ba bona. √√
KAPA
Ha di kgolwehe hobane bana bao ho thweng ba hlekefeditswe ho bonahala eka ba banyenyane haholo. (2)
- 10.18 - Maikutlo a qenehelo. √ Ke qenehela batjhana ba Makatikati ka bophelo bo boima boo ba bo phelang. √
- Maikutlo a kgalefo. Ke halefela monna enwa ya hlekefetsang bana.
E le nngwe feela. (2)

[35]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO

POTSO 11

DITEBOHO – RM Ramathe

- 11.1 O lebala tsebo ya mathomo.
O lebala mohlodi wa thuso thuto. √
E le nngwe feela. (1)
- 11.2 Hobane o mathela dingakeng. √ (1)
- 11.3 Modimo√, Jeso √le Mma Jeso. √ (3)
- 11.4 Ditebo tsa thapelo. √
Diteboho tsa moya maikutlo. √
Ditebo tsa kgotso le pako.
Tse pedi feela. (2)
- 11.5 Sonete√½ (1½)
- 11.6 E na le melathothokiso e 14. √ (1)
- 11.7 Assonense kapa poeletsomodumo ya didumannotshi. √√ (2)

- 11.8 Ke mola thothokisong wa 8/Ruri motho o sitwa le ho leboha metsuntsunyane. ✓ (1)
- 11.9 Bohlokwa ba yona ke ho hatella moelelo oo o phetwang/E hokela kapa e tlamahanya melathothokiso eo e mmedi. ✓✓ (2)
- 11.10 Ke swabe, e etsa hore mmadi a swabe ha e le moo a sitwa ho isa diteboho ho Ramasedi e be o mathela ho boramethokgo. Maikutlo a ho itshola ✓, e etsa mmadi hore a itshole ka ho hloka ho leboha Modimo. ✓✓
Maikutlo a ho kgothala, mmadi a nne a tswelle pele ka ho leboha Mmopi dinthong tse kgolo le tse nyane.
E le nngwe feela. (3)
[17½]

KAPA

POTSO 12

MANTAHA HOSENG – PM Ramathe

- 12.1 Tsa maoba. ✓ (1)
- 12.2 Mahlo a mafubedu/ke bobete. ✓
Melomo e meputswa. ✓ (2)
- 12.3 - Batho ba tatile ho a phethesela. ✓
- Ba bang ke ba mathang. ✓
- Ba bang ke ba palameng dibaesekele. ✓ (3)
- 12.4 Ke diketsahalo/diketsahalo tsa maoba. ✓ (1)
- 12.5 Mola 10 le 14. ✓✓ (2)
- 12.6 B/Ya tokodiso. ✓½) (1½)
- 12.7 Ke hore lentswe lena 'tlhare' le be le kgatello kapa sefutho. ✓✓ (2)
- 12.8 Sethothokisi se lemosa hore letsatsi la Mantaha le boima ho batho bohle, ho sa kgathaletsehe hore motho o entseng. ✓✓ (2)
- 12.9 Maele ✓ Ke ho totobatsa/hlakisa ho phethesela ha batho tsatsing leo. ✓✓ (3)
(17½)

KAPA

POTSO YA 13

LEFU LA MORENA GEORGE VI – KE Ntsane

- 13.1 Engelanev (1)
- 13.2 Fitoria le Moshweshwe √√ (2)
- 13.3 Mathata a ile a eketseha/ditsietsi le diflokotsi tsa ngatafala, ho ile ha e ba le komello. √√ (2)
- 13.4 Fitoria le Moshweshwe. √√ (2)
- 13.5 Kgosi/Khing. √ (1)
- 13.6 Phetapheto e tsepameng/neeletsano/neheletsano. √√ (2)
- 13.7 Kodiamalla. √½ (1½)
- 13.8 Ka ditaba tse amanang le lefu. √√ (1)
- 13.9 Mmuso wa kgotso le toka/Mmuso o se nang dintwa. √√ (2)
- 13.10 Sejura/kgefutsohare √ bohlokwa ba sona ke ho katla morethetho/ho bontsha tekatekano ya moelelo mantsweng a tlang pele le ka morao ho sejura. √√ (3)
[17½]

KAPA

POTSO YA 14

HO SE TSHEPAHALE – RN PHUME

- 14.1 Ke lemenemene. √
Ramaqiti. (1)
- 14.2 Mopheme√
Phokojwe√
Pere ya lebelete√
A mabedi feela. (2)
- 14.3 O molelele. (1)
- 14.4 Ke ho kgolwa.√
Ke ho tshetjwa.√
Ke ho mamelwa.√
Ke ho adingwa.
Tse tharo feela. (3)

- 14.5 Lebotsi. ✓ (1)
- 14.6 Molathothokisong wa 4 ✓ (1)
- 14.7 Ho tsamaya ha bohloko ka baka la ho se kgone ho hata fatshe ka leoto kaofela. ✓✓
Ha a tsamaye butle hobane a qenehela lefatshe, lebaka ke maoto a bohloko/opang. ✓✓
E le nngwe. (2)
- 14.8 Thothokiso ya thuto. ✓½ (1½)
- 14.9 Ke ho ruta batho hore ba tshwanetse ho tshepahala ho seng jwalo ba tla phoqeha. ✓✓ (2)
- 14.10 Phetapheto ya sebopeho/phetapheto e tsepameng/Neheletsano/Neeletsano, ✓ ho toboketsa/hatella seo ho buuwang ka sona. ✓✓ (3)
[17½]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 35
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70